

POST-MODERN DÜNYADA MODERN TARİH YAPMAK ÜZERİNE*

Ayşegül KESKİN**

ÖZET

Var oluş nedenini üst anlatıların sorgulanması ve eleştirel bir bakış açısıyla yeniden yorumlanması üzerine kuran post-modernist anlayış, 20. yüzyılın sonlarına doğru tarih disiplinine yönelik de özellikle bilimsellik ve nesnellik kavramları üzerinden kayıtsız kalması güç eleştiriler getirmiştir. Tarihin bir bilim olmaktan çok edebiyatın bir türü olduğunu savunan post-modernistler karşısında tarihçiler mesleklerini savunma işine girişmişlerdir. Bu yazının amacı geçtiğimiz birkaç on yıl içinde post-modernistler tarafından toptan bir sorgulama ve tarihçiler tarafından bütüncül bir savunu ile tarihçilik mesleğinin yıpratıldığını ve bu iki kutupluluk yüzünden uzunca bir zamandır sorulmayan “Tarih nedir?” sorusunun çağın düşünce anlayışı göz önünde bulundurularak yeniden sorulması gerektiği vurgulamak olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Post-modernizm, tarihyazımı, tarih, edebiyat, tarihin nesnelliği.

ABSTRACT

On Making Modern History in a Post-Modern World

The late-twentieth century postmodernist view that establishes its raison d’etre as critically questioning the validity of meta-narratives began to re-interpret

* Bu yazı 10. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresinde “Tarihçilik Mesleğine Yönelik Post-Modern Eleştiriler” başlığıyla sunulan bildirinin genişletilmiş halidir. Gerek bildirinin gerekse makalenin yazımı aşamasında değerli görüş ve katkılarını esirgemeyen sevgili hocalarım Prof. Dr. Özer Ergenç, Prof. Dr. Serpil Oppermann ve Doç. Dr. Oktay Özel’e teşekkürlerimi sunarım.

** Bilkent Üniversitesi, Tarih Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi.

and criticise history especially in terms of its being scientific and objective. Historians attempted to defend their profession against the postmodernist assertions that history is a branch of literature rather than a science. The aim of this article is to emphasize that the history profession has been distracted by the postmodernists' root and branch attack, and the need to defend it against this challenge. This intellectual context suggests the necessity of re-posing the question of "What is history?" a question that has not been posed for a long time because of this polarization.

Key Words: *Post-modernism, historiography, history, literature, objectivity of history.*

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren özellikle sanatta ve edebiyatta etkisini hissettiren post-modern fikirler, 1980'lerde tarih disiplinine karşı, tarihçilik mesleğini temelinden sarsan bir kuşkuculuk anlayışı geliştirmiştir. Tarih ve edebiyat arasındaki keskin çizgileri ortadan kaldıran bu düşünce akımı, tarihçilerin de tıpkı romancılar gibi seçtikleri olguları istedikleri üslup ve biçimle metinsel bir bütünlük içerisinde ele aldıklarını, bu nedenle de anlattıkları metinlerin nesnellüğünün sorgulanması gerektiğini savunur.

Şu bir gerçek ki tarihin doğasına yönelik kuramsal tartışmalar post-modernistlerden önce de hep var olmuştur. Ancak, 20. yüzyılın sonlarına doğru, tarihçilerin kendi aralarında yürütmekte oldukları bu tartışma bambaşka bir boyut kazanmıştır. Post-modernistlerin tarih disiplininin temel ilkelerine yönelik ağır eleştirileri karşısında tarihçiler de tarihin öz yapısını tartışmak yerine tarihi savunma işine girişmişlerdir. Önceleri iki ayrı ucun temsil eden, tarihçinin kaçınılmaz olarak çağının değerlerini ve ideolojisini geçmişe aktardığını savunan Edward Carr ve tarihin nesnellüğünden asla ödün vermeyen Geoffrey Elton'ın iddiaları tarih disiplininin tüm yönleriyle eleştirilere tabi tutulması nedeniyle yeni bir alana taşınmıştır. Çünkü "Tarih nedir?" sorusuna yanıt arayan bu iki ayrı ucun savunucuları post-modernistlerin tartışmaya açtığı "Tarih yapmak olanaklı mıdır?" sorusu karşısında mesleklerini tehdit altında görmekte. Öyle ki Lawrence Stone, "Tarih bilimsel ve kültürel temellerine kadar sarsılmıştır," derken bu tartışmaların tarihçilik mesleğini "ne yaptığı ve bunu nasıl yaptığı konusunda kişisel güven bunalımına sokmakta" olduğunu iddia etmiştir (Evans, 1999: 9). Tarihin bilimselliğinin katı bir savunucusu olan Elton, bu post-modern anlayışı tehdit edici ve yıkıcı bulurken "Tarihsel çalışmaları edebiyat eleştirmenlerinin emrine tabi kılan insanlarla savaşıırken, biz tarihçiler bir bakıma kendi hayatımız için mücadele ediyoruz" diyerek mesleği adına tehlikenin büyüklüğünü vurgulamıştır (Evans, 1999: 12). Başka bir tarihçiye post-modern tarih kuramcılarını, tarihçilik mesleğinin "geleneksel

meşruiyetini ve var oluş nedenlerini çalarak tarihçileri işinden etmekle” suçlamaktadır (Evans, 1999: 11). Bütün bu örneklerin de gösterdiği gibi tarihçinin eğilimi başlangıçta, mesleklerine yönelik bu tür eleştirileri tümüyle yadsımak ve reddetmek olmuştur.

Bir süre tarihçiler tarafından tepkisizce izlenen, tarih disiplinine yönelik post-modern eleştiriler, 90’lardan sonra tarihçiler tarafından da tartışılmaya başlanmıştır. Evans’ın deyimiyle, karşı karşıya olduğumuz durum “artık bir sağırklar diyalogu değil gerçek bir tartışmadır” (Evans, 1999: 12). Ancak bu tartışma tarih disiplininin gelişimini, içinde bulunduğu durumu ve izlemesi gereken yolu belirlemek adına gelişme gösteren bir tartışma değil, daha çok karşılıklı saldırı ve savunmalarla yürütülmüş, tarihin edebiyata ya da edebiyatın tarihe üstünlüğü ile sonuçlanması beklenmiş bir tartışmadır. Bu arada tarihin ve tarihçilik mesleğinin ne olduğuna yönelik soruların cevapları ya birçoğu 1980’lerden önce yazılmış tarih kitaplarında ya da bu tartışmaların içinde aranmaya çalışılmıştır. Oysa tarihçilik mesleğinin içyapısı bir tartışmanın içine sığdırılabilecek kadar basit ve tek yönlü değildir. “Tarih nedir?” sorusu yüzyıllardır sorulmuş ve cevabı değişen zamanın koşullarına göre yeniden yapılandırılmıştır. Şu halde bugünün tarihçisi bu soruya Ranke’nin, Bloch’un, ya da Carr’ın verdiği yanıtlarla tarihi post-modern eleştiriye karşı savunma yolunu mu seçmelidir? Yoksa post-modernistlerin tarihe yönelik eleştirilerini tümüyle gözden geçirip tarihin tanımını yeniden mi yapmalıdır? Öncelikle belirtmek isterim ki bu yazının amacı kesinlikle “Tarih nedir?” sorusunun cevabını aramak olmayacaktır. Burada amaç, tarihin bilimselliğine ve edebiyatla olan ilişkisine yönelik post-modernist eleştirileri kısaca gözden geçirdikten sonra tüm bu eleştiriler ve içinde bulunduğumuz çağın da gereklilikleri göz önünde bulundurularak tarihin yeni bir tanımını yapmanın zorunluluğunu vurgulamak olacaktır.

Başlangıç noktamız tarihin bilimselliği olduğuna göre ilk yapılması gereken ‘bilimsellik’ ile neyi anlatmak istediğimizi açıklamak olmalıdır. 19. yüzyılda, pozitivistlerin bir ideale dönüşüp bilimin her şeye üstün sayıldığı bir dönemde, Leopold von Ranke, tarihçilerin kullandıkları belgelere ve bunlara yaklaşım tarzlarına yönelik önceki kuşaktan farklı olan yeni yaklaşımlar geliştirerek, üniversitelerde ayrı bir tarih kürsüsü kurulmasını başarmıştır. Ranke’ye göre tarihçi geçmişi ne yargılamalı ne de yorumlamalıdır, sadece geçmiş olayları geçmişte nasıl olmuşlarsa öyle anlatmalıdır. Bir tarihçinin tıpkı bir bilim adamı gibi kullandığı belgelere tam bir tarafsızlık içinde yaklaşması gerektiğini savunan Ranke’ye göre, geçmiş belgelerde gizlidir; tarihçinin görevi de bu gizli gerçeği olduğu gibi ortaya çıkarmaktır. Bu anlamda Ranke modern tarihin kurucusu olarak kabul edilir. Modern tarih de edebiyattan çok bilime yakın bir çizgide ilerlemiştir. Ranke’yle başlayan bu

tür bir tarih anlayışının hiçbir değişime uğramadan devam ettiğini iddia etmek yanlış olacaksa da o zamandan sonra tarihçinin bilimselliğinin bir ölçütü olarak kullandığı belgelerin dikkate alındığı da bir gerçektir. Başka bir deyişle, günümüzde de bir araştırma, araştırmacının kullandığı belgelerin niteliği bazen de niceliği doğrultusunda bilimsel ya da bilimsellikten uzak olarak değerlendirilmektedir. Kısacası tarihin bilimselliği büyük ölçüde birincil kaynak kullanımında ve tarihçinin bunlara yaklaşım tarzında yatmaktadır. Tarihin diğer sosyal bilimlerle olan ilişkilerini önemle vurgulayan *Annales* Ekolü tarihçilerine göre bile tarihin bilimselliği tartışma götürmez. Ekolün ilk temsilcilerinden Marc Bloch, tarihin edebiyatla olan yakın ilgisine dikkat çekerek, tarihin estetik yönünün çok önemli olduğunu savunur; ancak Bloch'a göre, tarihsel anlatının sahip olduğu bu sanatsal ve estetik dil onu diğer bilimlerden üstün bir bilim yapar (Bloch, 1953). Bloch örneğinde görüldüğü gibi tarih ve edebiyat arasındaki ilişki tümüyle reddedilmese bile çoğu kez tarihin bilimselliğini sorgulatacak türden bir ilişki olarak da görülmemiştir.

19. yüzyıldan sonra tarih, fen bilimlerinin temel ilkeleri olan nesnellik ve genel-geçerlik zırhıyla kuşatılıp, çoğunlukla edebiyata üstün sayılmıştır. Post-modern tarih kuramının öncülerinden Hayden White'a göre, tarihin bilimselliği sonradan yaratılmış bir yanılgıdır. Çünkü 19. yüzyılda da tarihçi en azından biçimsel bir değişiklik yapmadığına göre tarih hâla diğer edebi türler gibi bir anlatı sanatıdır (White, 2000). Tarihin edebiyatla olan kaçınılmaz ilişkisi post-modern eleştirinin merkezini oluşturur. Tarihçi geçmişi anlatırken seçtiği olguları belli yazın kuralları içinde işler ve edebiyatçıların da kullandığı yazın sanatlarını kullanır. Bütün sosyal bilimler gibi tarih de bulgularını ve saptamalarını ortaya koymada anlatı yolunu seçer. İşte tarih disiplinini edebiyata yaklaştıran, hatta post-modernist kuramcılara göre onu edebiyatın bir türü yapan da bu seçimdir. Başka bir deyişle tarih metinseldir ve hiçbir metin tümüyle nesnel ve bilimsel olamaz.

İlhan Tekeli, tarih ve metin arasındaki ilişkiyi şu şekilde anlatır: “Bir tarih yazımında tarihçi üç farklı düzeyde metin ve metnin okuması sorunuyla karşılaşmaktadır. Birinci düzey, tarihçinin yararlandığı, çoğu kez bir metin olan belgeyle ilişkisidir. İkinci düzey, tarihçinin kendi yazdığı metinle olan ilişkisidir. Üçüncü ise tarihçinin yazdığı metni okuyan okuyucunun durumudur” (Tekeli, 1998: 65). Tarihçi daha birinci aşamada, dilin gerçekliği anlatma konusundaki sınırlılığı nedeniyle nesnellliğini yitirir. Şöyle ki, ortaçağ üzerine araştırma yapmak isteyen bir tarihçi, geçmişe dönüp o zamanı gözlemleyemeyeceğine göre başvuracağı belge yine başkaları tarafından yazılmış metinler olacaktır. Kullandığı kaynaklar tümüyle birincil olsa bile nihayetinde belgeler de kendi başlarına birer metindir. Ne kadar çok kaynak okursa okusun tarihçi, araştırmak istediği çağı hep okuduğu

belgelerin ya da kitapların anlattığı kadarıyla bilecektir. Daima metinler aracılığıyla edindiği bu bilgilerin güvenilirliğine post-modern düşünce kuşkuyla yaklaşır. Serpil Oppermann'ın ifadesiyle, “varlık düzeyinde geçmiş olaylar oldukları gibi var olmaktadır. Ancak bunlara ilişkin bilgilerin doğrulukları ve yanlışlıkları metin düzeyinde kesinlikten uzaktır” (Oppermann, 2006: 7). Öyleyse bize hep metin olarak anlatılan bir geçmiş aslında kesin olarak bilinemez. Bu sebeple Keith Jenkins, “bir anlatı geçmişe göre değil, ancak diğer anlatılara göre sınırlanabilir,” demektedir (Jenkins, 1997: 23). Burada metnin ya da daha doğru bir ifadeyle dilin gerçekliği anlatmada sorunlu olması bilginin güvenilmezliğinin ana nedenidir. Ancak diğer bir neden araştırmacının seçtiği belgelerin o döneme yönelik olayların hangilerini ve ne kadarını anlatmak için seçtiği meselesidir. Tarihçi geçmişi tamamen geçmişe ait birincil kaynaklar yoluyla okuyor bile olsa bu belgelerin de her şeyi olduğu gibi ve tümüyle anlatması beklenemez. Başka bir deyişle, geçmişe yönelik bugün yazılan gerçeklik aslında geçmişte yaşanmış gerçekliğin ancak bir kısmını oluşturabilir. Ayrıca tarihçi kullanacağı belgeleri seçen kişi olarak istediği anlamın dışındaki belgeleri göz ardı edebilmektedir. Jenkins'in de dikkat çektiği gibi, günümüzde tarih anlatısı içinde güç odakları tarafından varlıkları ya da önemleri göz ardı edildiği için kendi tarihlerinin peşinde olan kadınlar, siyahlar ya da herhangi bir azınlığa mensup insanlar vardır (Jenkins, 1997). Bu durumda, post-modern düşünceye göre tarih, anlatanın elinde güç odaklarının lehine değişebilen bir anlatıdır. O halde geçmişin bilebildiğimiz ve gerçekliğin çok azı olan kısmı da zaten güvenilirlikten uzaktır.

Kesin olarak bilinen bir şey var ki, tarihsel gerçeklik dediğimiz şey metinler aracılığıyla ulaşılan, aktarılan ve anlaşılabilir bir gerçekliktir. İşte post-modern eleştirinin başladığı nokta tam da burasıdır; metin hiçbir zaman gerçekliği olduğu gibi aktaramaz. Burada post-modern eleştirinin dayanak noktası post-yapısalcı kuramcılar Jacques Derrida, Michel Foucault ve Roland Barthes'dır. 1967 yılında metinlere yapı-bozum tekniğiyle yaklaşmayı amaçlayan Derrida, dilin gerçekliği anlatma konusundaki sorunsallığını tartışır. Derrida'ya göre dil, 20. yüzyılın başında İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün söylediği gibi salt bir gösteren-gösterilen ilişkisine bağlı değildir. Tersine gösterenin doğrudan doğruya gösterilene bağlı olmadığı karmaşık bir yapıdır. Gösteren ile gösterilen arasında birebir karşılıklı ilişkiler yoktur. Her göstergenin işaret ettiği gösterilen yeni bir gösterge doğurur. Bu tıpkı bir sözcüğün anlamına sözlükten bakmak gibidir; her sözcük başka bir sözcüğün anlamını bilmeyi gerektirir. Böylece anlam hep bir sonraki göstergeye bağlı olduğundan sürekli ertelenir. Metin de dilsel bir bütünlük olduğuna göre, bir cümlede anlam cümlenin sonuna değin ertelenir. Öyle ki birçok kez sonradan söylenen bir cümle öncekinin anlamını değiştirebilir (Sarup, 1995). Bu durumda Oppermann'ın da dediği gibi, post-

yapısalcı anlayışta, “metin bir kitap içinde bulunan kapatılmış ve bitirilmiş bir yazı değildir. Metin kendi içinde başka metinlerin de izlerini taşıyan bir örgü veya göstergeler ağı olarak düşünülmektedir” (Oppermann, 2006: 2). Bir metnin sürekli başka metinlere göndermeler yaptığı, anlamın ertelenerek hep başka göstergelere bağlı olarak değiştiği bir anlatıda da kesinlikten ya da nesnellikten söz edilemez. Her şeyden önce dilin öz yapısı gerçekliği sorunsuz olarak iletmez. Çünkü post-modern, post-yapısalcı kurama göre dil ancak kendini anlatmaya vakıftır. Dilin, nesnelliği ortadan kaldıran bu özelliğinden dolayı, tarihsel metinler de dilbilimsel olarak ele alındığında aynı nesnellik sorunu karşımıza çıkar.

Tarihin metin ile olan bu ilişkisinden kaynaklanan ve post-modern kuramcıların tartışmaya açtığı diğer bir mesele de geçmişteki olayların hikâyeleştirilmesi sorunudur. Çünkü tarihçi hiçbir zaman sadece olanı anlatma şeklinde geçmişini sunma eğiliminde olmamıştır. Tersine tarihçi için asıl önemli olan, olaydan ziyade onun nasıl ve neden olduğudur. Bu durumda olayları bir anlatıya dönüştürmek kaçınılmazdır. Bu hikayeleştirme sürecinde tarihçi elindeki olgulardan bazılarını kullanıp, bazılarını kullanmamayı seçer. Her şeyden önce, tarihçinin bulduğu belgeler her zaman aynı bağlam içinde yer almayabilir. Burada tarihçinin seçimi geçmişin salt anlamını değiştirebilir. Çünkü tarihçi birbirinden kopuk belgeler kümesinden anlamlı bir hikaye ortaya çıkarmak durumundadır. Oysa Kellner’in de savunduğu gibi “arşivlerde ve anıtlarda keşfedilmeyi ve anlatılmayı bekleyen hikayeler yoktur” (Kellner, 1997: 127). Kellner’e göre, tarihçi ne derece dürüst ya da profesyonel olursa olsun tarih üretmenin tek ve basit bir yolu yoktur. Başka bir deyişle bir bilim adamının elinde malzemeler hep aynı sonucu verirken, aynı olguları okuyan tarihçiler aynı hikayeyi yazmazlar. Bu durumda tarih değil tarihler vardır. Jenkins’in verdiği örneğe göre, 16. yüzyılda İngiltere’nin durumuyla ilgili bilgi almak isteyen bir öğrenci Geoffrey Elton’ın “Tudorlar Döneminde İngiltere” adlı kitabını okuduğunda aslında bildikleri 16. yüzyıl İngiltere tarihi değil 16. yüzyıl İngiltere tarihinin Elton’a göre bir yorumudur (Jenkins, 1997). Çünkü aynı dönemle ilgili başka bir yazar bambaşka bilgiler verebilir. O halde bizim tarih dediğimiz aslında tek ve değişmez bir anlatı değil yazarların geçmişi yorumlama biçimleridir.

Tarihin anlatı türünü kullanmasının zihnimizde yol açtığı yanılgılardan biri de onu bir başlangıçtan sona doğru çizgisel bir şekilde ilerleyen sürekli bir olaylar kümesi olarak düşünmemizdir. Ancak Foucault’ya göre, “tarih geçmişten günümüze doğru düz bir çizgide ilerleyen kronolojik öyküler dizisi” değildir (Oppermann, 2006: 10). Geçmişte bambaşka yerlerde ve zamanlarda birbirlerinden bağımsız ya da kısmen bağlantılı bir şekilde gelişim gösteren olaylara ait belgelerden inandırıcılığı olan bir anlatı yaratma çabasında olan tarihçi tek bir yola başvurur: onları sürekli ve kendi içinde

anlamli bir anlatı haline dönüştürmek. İlhan Tekeli'nin de söylediği gibi, "ne tarihin yararlandığı belgeler ne de insanın deneyi sürekli değildir. Anlatı yolunu seçen tarihçi bu kesikli olaylardan, belge ve bilgilerden sürekliliği olan bir öykü kurar" (Tekeli, 1998: 68). İşte tarih ve geçmiş arasındaki fark, ve tarih ile edebiyat arasındaki yakın ilişki tam da bu noktada ortaya çıkar. Geçmiş anlamlı ve sürekli değildir; oysa tarih tüm anlatılar gibi kendi içinde tutarlı ve anlamlı bir bütündür. Bu yüzden de geçmişi anlamlı bir metin haline getirmede tarihçinin seçimi büyük rol oynar. Tarihçi geçmişe ait onlarca belgeden birbirleriyle bağlantılı olanları seçer. Bazen de farkında olmadan birbirinden bağımsız olanları da ilişkilendirme yoluna gidebilir. Ranke'nin olgular kendi kendilerine konuşur anlayışının tersine post-modernistlere göre konuşan olgular değil tarihçidir. Tıpkı bir romanın yazarın elinde şekillenmesi gibi tarihsel metinler de tarihçinin elinde şekillenir.

Bu konuda Roland Barthes bir adım öteye giderek olguların tek başına anlamsız olduğunu, tarihçinin ancak bir bağlamla onlara yaklaştığında anlamlandıklarını savunur. Barthes burada Nietzsche'nin tarihçi ve olgularıyla olan ilişkileri konusundaki görüşünü, Nietzsche'nin kendi sözleriyle destekler: "Olgular tek başlarına var olmazlar, bir olgu olabilmesi için, her zaman işe bir anlamla başlamak gerekir" (Barthes, 1997: 121). Çünkü tarihçiler bu karışık ve birbirinden bağımsız olguları anlamlandırmak için belgelere belli bağlamlar içinden yaklaşırlar. Tarihin bağlamla olan ilişkisi post-modernistlerin tartışmaya açtığı diğer bir konudur. Örneğin, feodalizm üzerine araştırmalar yapan bir tarihçi, incelediği dönemi kaçınılmaz olarak yaşamakta olduğu çağın düşünce sistemleri ve eğilimleri içerisinde değerlendirecektir. Karl Marx'ın, Marc Bloch'un, Georges Duby'nin farklı feodalizm tanımları yapmaları da bundan kaynaklanır. Çünkü her biri araştırmasına başka bir bağlamdan yaklaşır. Kısacası tarihçi, geçmişini yargılamak niyetinde olmasa da geçmişe kaçınılmaz olarak yaşadığı çağın bağlamından bakacaktır. Bu da gerçekliği olduğu gibi görmesine engel olacak ve tarihçi metin aşamasına geçmeden, daha işin en başında nesnelliğini yitirecektir. Jenkins geçmiş ve bugün arasındaki bu ilişkiyi pencereden bir manzaraya bakmaya benzetir. Manzara ne derece geniş olursa olsun bizim görebildiğimiz pencerenin içine aldığı kadarıdır. Pencerenin çerçevesi manzaranın da çerçevesi olduğundan daha fazlasını göremeyiz (Jenkins, 1997). İşte bugünden geçmişe bakmak da öyledir. Geçmişte görebildiklerimiz bugünün çerçevesinin içine alabildiği kadarıdır.

Tüm bu eleştiri konuları gözden geçirildiğinde post-modernistlerin tarihçileri mesleklerine yönelik köklü bir öz eleştiriye zorladıkları görülmektedir. Ancak, birçok düşünür tarafından çok sayıda makale ve kitapla ifade edilmiş, kendi içinde de ayrımlar ve gelişimler gösteren post-modern tarih kuramını tümüyle ele almak bu yazının kapsamını aşmaktadır. Burada

sadece post-modern tarih anlayışı tarih ve edebiyat arasındaki ilişkinin yeniden sorgulanması meselesi üzerinden yürütülmüştür. Tarihçilik mesleği bakımından önemli olan tarihçinin tüm bu eleştiriler karşısında takınacağı tavidir. Başka bir deyişle sorgulanması gereken, belge seçiminden bu belgelerin geçmişi anlatmak için yeniden metinselleştirilmesine uzanan tarihçinin mutfağı dediğimiz bu süreçte tarihçinin bu eleştirileri göz önünde bulundurarak yaklaşımını değiştirip değiştirmediği ya da bunun gerçekten gerekli olup olmadığı meselesidir. Yazının daha başlarında dile getirdiğimiz tarih ve metin arasındaki üç yönlü ilişkide uygulamaya dönük bir değişim olmuş mudur? Tarihçi geçmişin birincil kaynaklarını kullanırken bunların geçmişin gerçekte olduğundan çok daha az bir kısmını ve bunu da kaçınılmaz olarak taraflı anlattığına dair bir ön kabulle mi yaklaşır belgelerine? İkinci aşamada, belgelerden elde ettiği bulguları yazarken bunlar üzerindeki otoritesinin farkında mıdır? Bir tarihçi bütün bunların bilincinde olarak yazmış olsa bile tarih okuyucusu okuduklarına bunların sadece belli bir yazarın geçmişi yorumlama biçimi olduğu düşüncesiyle mi yaklaşır? Ne yazık ki bu soruların tek ve basit bir cevabı yoktur. Çünkü böylesi çok boyutlu bir değişimin yaşanması için her şeyden önce toplumdaki tarih algısının değişmesi gerekir. Post-modernistler tarih yazımında bu yönlü bir değişimin şart olduğunu savunurlar. Jenkins'e göre tarihçilik mesleğine post-modern bir bakış açısıyla yaklaşmak kaçınılmazdır. Ona göre, yaşadığımız çağın sosyal, ekonomik ve politik dinamikleri artık post-modern bir dünyada yaşadığımızı göstermektedir. Öyleyse bizler de, bu konuda seçim şansımız olmadığına göre, tarih yazımına da yaşamakta olduğumuz çağın düşünce sistemi açısından bakmalıyız (Jenkins, 1997: 3). Post-modernistlere göre modern tarihin sonu gelmiştir; çünkü içinde bulunduğumuz dünya modern değil post-modern çağı yaşamaktadır. Şu durumda tarihçiler post-modern bir dünyada modern tarih yaparak çağın gerisinde mi kalmaktadırlar?

Jenkins'in kayıtsız şartsız bir kabulü gerektiren, büyük ölçüde dogmatik bu değerlendirmesine katılmasalar bile birçok tarihçi artık gerçeğin yalnızca belgelerde saklı olduğu ve tarihçinin görevinin de bu gerçeği açığa çıkarmak olduğu görüşünden uzaktır. Yine de tarihçi, post-modernist eleştirileri tarihçilik mesleğine yönelik bir eleştiri olarak kabul edip onu tümüyle reddetmek yolunu seçiyorsa kanımca bu sonu gelmeyecek bir tartışmayı boş yere sürdürmekten başka bir işe yaramayacaktır. Böylesi bir reddediş tarihçilik mesleğinin geleceği açısından faydalı ya da gerekli değildir. Muhakkak ki tarihçilik mesleği edebiyattan farklı olarak kendi ilgi alanı ve kuralları olan bambaşka bir disiplindir. Edebiyattan bağımsız olarak geçirdiği yaklaşık iki yüz senelik süreçte tarih kendi felsefesini ve yaşam alanını belirlemiş ve kabul ettirmiştir. Bu sebeple ne post-modernist eleştiriler tarihi yeniden edebiyatın bir yan dalı yapabilir ne de tüm bu eleştirilerden sonra tarih kendini bilimsel bir temele oturtabilir. Bu sebeple

“Tarih nedir?” sorusunun yanıtı post-modernistlerin eleştirilerine bir savunma olarak değil de çağın dinamiklerine uygun olarak yeniden düzenlenmeli ve toplumsal tarih algısı güncelleştirilmelidir.

Kaldı ki ‘Tarih nedir, nasıl ve neden yapılmalıdır?’ sorusu bir kez cevaplanıp bitmiş, rafa kaldırılmış bir soru değildir. Hiçbir sosyal bilimin olmadığı gibi tarihin de herkese göre aynı, tek bir tanımı yoktur. Tarihin ve tarihçinin durduğu yer, yaşadığımız çağın ve toplumun düşünce dinamiklerine göre değişir; ve her değişimde tarih nedir sorusu yeniden yapılandırılmalıdır. Edward Carr’ın söylediği gibi aslında “Tarih nedir?” sorusuna verdiğimiz yanıt “yaşadığımız toplumu nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna verdiğimiz yanıtın bir parçasıdır (Carr, 1987: 11). Bu yüzden de can alıcı soru şudur: Biz ‘Tarih nedir, neden ve nasıl yapılır?’ sorusunu en son ne zaman sorduk ve bu soruya verdiğimiz yanıtlar, içinde bulunduğumuz çağın düşünce sistemiyle hangi ölçüde paralellik gösteriyor? Yaşamakta olduğumuz dönem birçoklarının iddia ettiği gibi post-modern bir dönemse modern tarihin ilkeleri ve metotları artık değiştirilmeli midir? İşte bu soruların cevabı aslında bizim tarih algımızdır ve ancak bu algı değiştiği zaman tarih yazımında da köklü bir değişim yaşanabilir.

KAYNAKLAR

- Barthes, R. (1997). The Discourse of History. Keith Jenkins (der.) *The Postmodern Reader* (ss. 120-124) London: Routledge.
- Bloch, M. (1953). *The Historian’s Craft*. (Tr. by P. Putnam). New York: Knopf. (Orijinal baskı tarihi 1941).
- Carr, E. H. (1987). *Tarih Nedir?* (Çev. M. Gizem Göktürk) İstanbul: İletişim. (Orijinal baskı tarihi 1961).
- Evans, R. J. (1999). *Tarihin Savunusu*. (Çev. Uygur Kocabaşoğlu). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. (Orijinal baskı tarihi 1999).
- Jenkins, K. (1997). *Tarihi Yeniden Düşünmek*. (Çev. Bahadır Sina Şener). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. (Orijinal baskı tarihi 1991).
- Kellner, H. (1997). Language and Historical Representation. Keith Jenkins (der.) *The Postmodern Reader* (ss. 127-139) London: Routledge.
- Oppermann, S. (2006). *Postmodern Tarih Kuramı, Tarihyazımı, Yeni tarih-selcilik ve Roman*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Sarup, M. (1995). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*. (Çev. A. Baki Güçlü). Ankara: Arkadaş Yayınevi. (Orijinal baskı tarihi 1988).
- Tekeli, İ. (1998). *Tarihyazımı Üzerine Düşünmek*. Ankara: Dost Yayınları.

White, H. (2000). An Old Question Raised Again: Is Historiography Art or Science. *Rethinking History*, 4(3).